

Kaikki mitä miehet ovat halunneet tietää seksistä

Tuula Juvonen

Ari Haasio ja Markku Mattila. 2022. *Suomalaisen seksin historia*. Helsinki: Avain. 320 s.

Kun kirjan nimi on *Suomalaisen seksin historia*, kiinnostuneen lukijan sormet syyhyävät oitis. Koska teos on aihepiirinsä ensimmäinen yleisesitys,

odotukset ovat väistämättä korkealla. Kuinka kirjoittajat ovat rajanneet aiheensa, mitä on otettu mukaan, millaisia ovat painotukset? Ehkä siksi on myös väistämätöntä, että itse lukukokemus onkin sitten melkoinen pettymys.

Jo lukijalle suunnatussa esipuheessa kirjan kirjoittajat huomauttavat, että teos ei ole tieteellinen tutkimus vaan tietokirja, jota historioitsijat ovat tehneet muiden töidensä lomassa. Kirjalta ei siis sinänsä tule edes odottaa uutta tietoa, ja se osoittautuukin koosteeksi aiemmista tutkimuksista. Aiempia tutkimuksia läpi kahlatessaan kirjoittajat ovatkin tehneet

huomattavan urakan, sillä teoksessa on 33 sivuinen lähdeluettelo, josta löytyy laajasti tutkimuskirjallisuutta, mutta myös runsaasti muuta kirjallista aineistoa moneen lähtöön. Toisaalta lähteiden tarkastelu herättää runsaasti kysymyksiä siitä, millä kriteereillä tutkimuskirjallisuutta on poisvalittu – erityisesti, kun poissaolollaan loistavat monet sukupuolentutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen saralla ansiokasta työtä tehneet seksuaalisuuden tutkijat.

Vaikka kirja ei olisikaan itsessään tutkimus, lähden lukijana kuitenkin siitä toiveikkaasta oletuksesta, että väitelleiden tutkijoiden ja historioitsijan koulutuksen omaavilta kirjoittajilta voi odottaa näkemyksellistä pohdintaa kirjan aihepiiristä, suomalaisen seksin historiasta, ja vastauksia niihin lukuisiin miksi-kysymyksiin, joihin se antaa aihetta. Ensimmäisiä kysymyksiä herättää kuitenkin jo kirjan sisällysluettelon tarkastelu: miksi juuri nämä teemat on valittu käsittelyn kohteeksi ja miksi niitä on painotettu kuten nyt on tehty? Sinänsä perusteellisen ja hyödyllisen lainsäädäntöosuuden (s. 47–91) lisäksi kolmisenkymmentä sivua käytetään myös sekä prostituution että pornografian käsittelyyn, kun taas esimerkiksi ”seksi osana heteroseksuaalista parisuhdetta ja avioliittoa” joutuu tyytymään vain noin 15 sivuun. Kiinnostava – ja ehkä myös queer – valinta on sekin, että otsikotasolla nautintoa koskevat luvut on rajattu erilleen heteroparisuhdetta käsittelevistä luvuista.

SQS
1–2/2023

123

Pervosilmäys
Arvostelut

Tuula
Juvonen

Valitun rajauksen hämmentävyys tulee esiin myös historiaa käsittelevän teoksen aikarajauksessa, joka seilaa levottomasti antiikista nykypäivään ja edelleen tulevaisuuden spekulointeihin. Vaikka teoksessa on julkilautustusti ja aiheellisesti nostettu seksuaalisuuden käsittelyn rinnalle sukupuoli, laajakaariset väitteet länsimaisesta sukupuolikäsityksestä, joka ”on perustunut biologiseen kahtiajakoon” ja joka on ”näihin päiviin saakka läpäissyt yhteiskunnan kokonaan” (s. 39), eivät kestä kriittistä tarkastelua. Esimerkiksi Thomas Laqueur (1990) esittää tutkimuksessaan, että länsimainen sukupuolikäsitys on sekin muuttunut yhden sukupuolen mallista kahden sukupuolen malliin. Lisäksi – kuten kirjoittajat uumoilevat (s. 35) – se saattaa olla jälleen muutoksessa kohti sukupuolen entistä laajemmin ymmärrettyä moninaisuutta.

Kaiken kaikkiaan olisin toivonut kirjoittajilta huolellisempaa pohdintaa historiallisten muutosten ajallisesta jaksottamisesta: onko sellaista mahdollista tai mielekäästä tehdä suomalaisen seksuaalisuuden historiasta, ja jos kyllä, millä perusteilla? Miten seksuaalisuuden muutokset ja yhteiskunnan muutokset liittyvät ja lomittuvat toisiinsa? Tässä suhteessa Sandra Haggmanin (2014; 2016) tutkimus homoseksuaalisuuden ymmärtämisessä tapahtuneesta muutoksesta olisi voinut näyttää kirjoittajille mallia, kuten myös Jens Rydströmin ja David Tjederin jo vuonna 2009 ilmestynyt ja vuonna 2021 uusintapainoksensa saanut teos ruotsalaisesta sukupuolihistoriasta. Vaikka murros agraariyhteiskunnasta kaupungistumiseen otetaan *Suomalaisen seksin historiassa* huomioon, historiallisia muutoksia käydään systemaattisesti läpi ja käsitellään lähinnä lainsäädännön muutoksina. Valitettavasti tällöin muutos kiinnitetään aina vain yksittäisiin lainkohtiin, ja yhtenäisen kokonaiskuvan hahmottaminen muutoksen ajallisuudesta jää lukijan itsensä tehtäväksi. Tämä herättää lukijassa kysymyksen siitä, eikö seksuaalisuuden historiassa ole siis tunnistettavissa suuria yhteiskunnallisia linjoja, vai jäivätkö ne vain kirjoittajilta huomaamatta?

Toinen historiankirjoitusta koskeva kysymys herää jo esipuheessa esitetystä huomiosta, että ”[s]eksiä ja seksuaalisuutta ei ole kovinkaan runsaasti käsitelty historiallisesta perspektiivistä” (s. 10). Miksi historiantutkijat eivät ole tarttuneet aihepiiriin, kun yhteiskuntatieteilijät ja nais- ja queer-tutkijat ovat näin kuitenkin tehneet? Kirjan ilmestymisen jälkeen julkaistu artikkeli ”Sopimatonta” (Mäkelä ja Tarkka 2022, 12) antaa eväitä tämän kysymyksen vastaamiseen viittaamalla 1800-luvun aikana vallinneen porvarillisen eetoksen sävyttämän siveellisyys- ja tukahduttamisajattelun pitkäikäisyyteen, joka on johtanut seksiä koskevan tiedontuotannon välttelyyn vähintäänkin 1960-luvulle asti. Tämä seksuaalisuudelle nuiva asenneilmapiiri on voinut lyödä leimansa erityisesti kansakuntaa keskeisesti rakentaneeseen historiantutkimukseenkin.

Tässä mielessä kirjoittajat ryhtyvät äärimmäisen epäkiitollisen tehtävän ääreen käydessään kirjoittamaan historiaa aiheesta, josta on olemassa vain heikosti aiempaa historiankirjoitusta. Puuttuvaa perustutkimusta he ovat päätyneet kompensoimaan muun muassa viittaamalla (verkosta ketterästi löytyviin) pro gradu -tutkielmiin.

Seksiä koskevan historiantutkimuksen puutteita on agraarisen Suomen osalta teoksessa paikkaamassa myös folkloristinen tutkimus. Tosin, kuten Mäkelä ja Tarkka (2022) muistuttavat, sekin on usein keskittynyt seksuaalisuutta koskevan tiedon rajoittamiseen ja peittelyyn. Folkloristista tutkimusta rahvaan seksitavoista *Suomalaisen seksin historian* kirjoittajat kuitenkin käyttävät perusteellisesti hyväkseen luodessaan kuvaa maaseutuyhteisössä vallinneista seksikäytännöistä.

Ohuemmaksi kirjoittajien lähdekirjallisuus kuitenkin muuttuu silloin, kun siirrytään maalta kaupunkiin. Millaista oli työläisten seksi, tai kaupunkiporvariston, tai säätyläisten? Tästä tiedämme edelleen kiusallisen vähän, ja sekin vähä tuntuu välittyvän tähän teokseen juuri prostituutiota koske-

van tutkimuksen kautta. Ehkä tilanne olisi ollut toinen, jos mukaan olisi kelpuutettu myös sukupuolentutkijoiden ja kulttuurintutkijoiden tekemää tutkimusta (vrt. s. 27–32)? Prostituutiota käsittelevä luku on myös yksi harvoja kohtia kirjassa, jossa naiset ja heidän oma toimijuutensa seksuaalikeskusteluissa vilahtaa eksplisiittisesti esiin. Naisten omasta aktiivisuudesta suhteessa seksuaalisuuteen olisin lukenut mielelläni enemmänkin.

Vaikka kirjoittajat kertovat olevansa tietoisia seksuaalisuuteen kietoutuvasta vallankäytöstä, sitä ei teoksessa käsitellä eksplisiittisesti sukupuolituneena ja historiallisesti nykypäivään jatkuvana kysymyksenä. Alaluku naisenryöstöstä (s. 77–78) ei jatkunut teoksessa nykykeskustelulla pakkoavioliitoista. Vain parissa kohdassa (s. 51, 171) mainitaan naisliikkeen tehneen työtä ainakin vuodesta 1888 vuoteen 1908 ohjesääntöisen prostituution lakkauttamiseksi. Miten tämä naisten vähintään 20 vuotta jatkama herkeämätön kamppailu näkyi aikansa sukupuolten välisten suhteiden ja seksuaalikäsitteiden muuttumisessa? Myös Sukupuolitautilien vastustamisyhdistyksen toiminnasta olisi ollut kiinnostava kuulla enemmänkin (s. 233) – jatkoiko se tätä aiempaa naisliikkeen toimintaa, vai ketkä nyt ottivat asiassa vetovastuuta? Tätä teosta antoisamman kuvan naisasianaisen siveellisyyspyrkimyksistä ja niihin suhtautumisesta tarjoaakin esimerkiksi taidehistorioitsija Harri Kalhan (2008) tutkimus *Havis Amanda* -patsaan ympärillä kuohuneesta kiistasta.

Kirjassa käytetään jonkin verran sivuja kristillisen seksuaalisuuskäsityksen käsittelyyn, samoin kuin siihen liittyvään ajatukseen binäärisistä sukupuolista. Jos perinteisen kristillisen etiikan ja sitä myötäilevän lainsäädännön mukaan ”[s]eksin perimmäinen tarkoitus oli laillisten jälkeläisten tuottaminen” (s. 95), kiinnostavaa olisi ollut sen historiallisen kaaren auki kirjoittaminen, jonka kuluessa seksin tarkoitus on muuttunut muuksi. Kuitenkaan esimerkiksi avoliittojen yleistymisen syiden pohdintaan ei teoksessa hukattu aikaa (s. 102). Kirjaa lukiessa mieleen hiipii myös mahdollisuus

siitä, että seksin perimmäinen tarkoitus on sittenkin aina ollut vaihtelevan mielihyvän tuottaminen heteromiehelle – eikä tämä seksin tehtävä näytä kirjan painotusten mukaan juuri muuksi muuttuneen, eritoten kun kirjoittajat puhuvat seksistä ihmisen perustarpeena (s. 9, 261–262) ohittaen aseksuaalisten ihmisten olemassaolon, tai ilakoivat siitä, kuinka lääketiede voi antaa pontta yhdyntöihin (s. 221), mikä toiseuttaa vähintäänkin osan lesbolukijoista. Oireellista on sekin, että ehkäisyä koskeva keskustelu on kirjassa sijoitettu lukuun ”Seksi ja yhteiskunta”, eikä esimerkiksi lukuun ”Seksi nautintona”, vaikka voisi hyvin ajatella, että monelle naiselle vasta toimiva seksitaitien ja raskauden ehkäisy on mahdollistanut nautinnollisen seksin.

Moraalikäsitteiden muuttumista olisi ollut kiinnostava päästä seuraamaan myös ajallisina jatkumoina – vai sittenkin katkoksina tai paikallisina eriaikaisuuksina? Yhtäältä kirjassa puhuttiin nimittäin entisaikojen varsin joustavista yöstelykäytännöistä (s. 96–99), mutta viitattiin myös suomalaisten viime vuosikymmeninä tiukentuneeseen suhtautumiseen aviolliseen uskottomuuteen (s. 107). Miten tätä muutosta voisi nykytiedon valossa tulkita, ottaen huomioon sen, kuinka myönteisesti avoimista suhteista ja polyamoriasta nykyisin keskustellaan?

Entä onko suomalainen seksi sitten jotain aivan erityistä verrattuna vaikkapa ruotsalaiseen tai eurooppalaiseen seksiin? Kirjan nimen huomioon ottaen kirjoittajat käyvät yllättävänkin usein kertomaan seksin harjoittamisen tavoista antiikin Kreikassa ja Roomassa. He eivät kuitenkaan perustele lukijalleen sitä, miksi näin täytyy tehdä suomalaisen seksin historiasta kertovassa teoksessa. Ovatko suomalaiset siis helleenien jälkeläisiä suoraan alenevassa polvessa, vai ovatko antiikin vaikutteet siirtyneet jollain tavoin osaksi agraarikulttuuriamme, tai tulleet esikuvallisiksi säätyläisten seksielämälle? Vai onko kyseessä kuitenkin vain ”hauska on tietää” -tyyppinen päivittely siitä, kuinka seksuaalisuus voikin ottaa monenlaisia kulttuurisia

muotoja? Tämän sijaan olisikin ollut kiinnostavampaa kuulla enemmän todennetuista ylijaraisista vaikutteista seksuaalikäsitteistämme, joista eksplisiittisesti teoksessa nousi esiin vain Ruotsi (s. 25).

Teoksesta löytyvät homoseksuaalisuuden historiaa koskevat löyhät heitot harmittavat tätä lesbo- ja homohistoriasta kiinnostunutta lukijaa tietysti eniten. Kirjoittajat puhuvat useampaan kertaan homoseksuaalisuuden kriminalisoimisesta, vaikka Suomessa rikollisia olivat vain homoseksuaaliset teot – tekijän seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Vaikka teknisesti voikin väittää, että homoseksuaalisten seksisuhteiden vuonna 1889 tapahtuneen kriminalisoinnin seurauksena ”yhä useampi samansukupuolisen seksin harrastaja joutui oikeuteen” (s. 50), rikostilastojen varassa on ilmeistä, että tuon lain säätäminen itsessään loi tuomioille vasta edellytykset, ja varsinainen tuomiopiikki tapahtui vasta yli 60 vuotta myöhemmin. Lainsäädäntöä käsiteltäessä oli harmillista ja hämmentävää sekin, että ilmoitetut vuosiluvut viittasivat satunnaisen vaihtelevasti joko siihen vuoteen, jolloin lait hyväksyttiin, tai siihen, kun ne astuivat voimaan. Löperöä on sekin, kun transsukupuolisuudesta sinänsä myönteisesti puhuttaessa tullaan ohimennen sanoneeksi, että ”erilaiset hoidot voivat jopa vaarantaa henkilön terveyden” (s. 115). Tässä olisi ollut syytä tarkentaa, että viittaus hoitojen vaarallisuuteen koskee nimenomaan eheytyshoitoja, kun puolestaan sukupuolen vahvistamista tukevien hoitojen heikko saataavuus voi vaarantaa transihmisen terveyden ja hyvinvoinnin.

Suomalaisen lesbouden historia kartoittamattomana alueena kuitataan teoksessa lyhyesti sillä, että ”lähdemateriaali on vähäistä ja satunnaista” ja lisäämällä väitteeseen alaviite yhdysvaltalaisen Judith Bennetin (2000) artikkeliin. Historiankirjoitusta on silti ennenkin kyetty tekemään vähäisistä ja satunnaisista lähteistä, joten suomalaisen lesbouden historian tutkimattomuuden ongelmat sijainnevat pääsääntöisesti muualla kuin lähdemateriaalin heikossa saatavuudessa.

Ehdottoman myönteistä kirjassa on se, että siinä lähes ohjelmallisesti nostetaan esiin sukupuolten ja seksuaalisuuksien moninaisuus, kuten vaikkapa luvussa ”Seksi osana muunlaisia suhteita” (s. 110–118). Lukijana olisin toki kaivannut sen avaamista, miten käsite queer, sukupuolten moninaisuus tai englanninkielinen kirjainyhdistelmä LGBTQIA+ sijoittuu nimenomaisesti suomalaisen seksin historiaan. Myös oma alalukunsa ”LGBTQIA+ kulttuurisena ilmiönä” herättää suuria toiveita, mutta minkäänlaiseen historiallisuuteen alle sivun mittaisessa tekstinpätkässä ei valitettavasti päästä. Sateenkaarihistorian ystävien toiminnassa mukana olleena tiedän, että tutkimusta tältä saralta on tehty vielä niukasti, mutta jotain kuitenkin (ks. Sateenkaarihistorian ystävät n.d.), ja kirjoittajien olisi suonut ottavan sen huomioon siinä missä jo paremmin tunnettua tutkimusta heteroseksuaalisuudestakin.

Mitä taas kirjoittajien queer-teoreettiseen ymmärrykseen tulee, se vaikuttaa varsin satunnaisista lähteistä ammennetulta. He päätyvät esittämään muun muassa, että ”[q]ueer-tutkimus painottaa seksuaalisuuden eri muotojen normaaliutta” (s. 111). Itse muotoilisin väitteen paremminkin niin, että queer-tutkimus kyseenalaistaa ja haastaa tiettyjen seksuaalisuuden muotojen oletettua normaaliutta.

On tietysti mahdollista, että en tee kirja-arvioissani oikeutta teoksen kaikille nyansseille. Todennäköisyyttä siihen kasvattaa eritoten kirjan hankala rakenne, jossa samat asiat kertautuvat eri luvuissa hiukan eri painotuksin. Samalla kirjasta kuitenkin puuttuu hakemisto, jonka avulla lukija olisi voinut harsia kasaan yhtenäisempää kertomusta monista esiin nostetuista teemoista. Todennäköisesti hakemiston laatiminen, yhdessä kunnianhimoisemman ja ammattitaitoisemman toimitustyön kanssa, olisi auttanut ryhdistämään teosta ja tehnyt siitä siten lukijaystävällisemmän ja mielenkiintoisemman. Tällaisena en menisi suosittelemaan sitä oppikirjaksi, niin kipeästi kuin sellaista yliopisto-opetuksessa kaivattaisiinkin.

Mutta ehkä *Suomalaisen seksin historia* teoksen suurin ansio kaiken kaikkiaan onkin näissä moittimissani puutteissa. Kerätessään yksien kansien väliin kaiken sen tietämyksen mitä se nyt tekee, se mahdollistaa yllä mainittujen – ja varmasti myös monien muiden – kriittisten kysymysten esittämisen. Näin tehdessään sen lukeminen toivottavasti inspiroi ja sisuunnuttaa uuden sukupolven suomalaisia historiantutkijoita tarttumaan liian pitkään laiminlyötyyn aiheeseen. Jos näin olisi, saisimme kuin saisimmekin vihdoinkin lukeaksemme uutta ja kiinnostavaa tietoa suomalaisen seksin historiasta.

Lähteet

- Bennett, Judith. 2000. 'Lesbian-Like' and the Social History of Lesbianisms. *Journal of the History of Sexuality* 9:1–2, 1–22.
- Hagman, Sandra. 2014. *Seven Queer Brothers: Narratives of Forbidden Male Same-Sex Desires from Modernizing Finland 1894–1971*. Florence: European University Institute, PhD thesis, Department of History and Civilization. <https://doi.org/10.2870/798193>.
- Hagman, Sandra. 2016. *Seitsemän kummaa veljestä: Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalha, Harri. 2008. *Tapaus Havis Amanda. Siveellisyys ja sukupuoli vuoden 1908 suihkulähdekiistassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laqueur, Thomas. 1990. *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mäkelä, Heidi Henriikka & Tarkka, Lotte. 2022. Sopimatonta: Seksuaalisuuteen liittyvien kalevalamittaisten runojen perinnöllistäminen Suomessa 1818–1997. *Elore* 29:2, 34–58. <https://doi.org/10.30666/elore.121473>.
- Rydström, Jens & Tjeder, David. 2021. *Kvinnor, män och alla andra. En svensk genushistoria*. Toinen painos. Lund: Studentlitteratur.
- Sateenkaarihistorian ystävät. n.d. Julkaisuja. <https://sateenkaarihistoria.fi/julkaisuja/>. Haettu 3.5.2023.